

TBMM MİLLİ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞI YAYINI

TBMM KÜTÜPHANESİ

96-3987

AK KASIRLARI

TBMM KÜTÜPHANESİ

MASLAK KASIRLARI

T.B.M.M

YER : 96-3987

YIL :

CLT :

KSM :

KOP :

DEM : 96-7688

KÜTÜPHANESİ

TBMM MİLLÎ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞI

MASLAK KASIRLARI

TBMM MİLLÎ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞI YAYINI
İ S T A N B U L 1 9 9 4

TBMM KUTUPHANESİ

SARAY VE KÖŞKLER GRUP BAŞKANLIĞI'NCA
1992 YILINDA HAZIRLANMIŞ,
TBMM VAKFI MALİ DESTEĞİ İLE YAYINLANMIŞTIR.
© HER TÜRLÜ YAYIN HAKKI SAKLIDIR.

YAYIN KOORDİNATÖRÜ İHSAN YÜCEL
KİTAP TASARIMI ERSU PEKİN
METİN SEMRA KARAKAŞLI, ERDAL EREN, EZEL İLTER
REDAKSİYON SAMİH RİFAT
YAYINA HAZIRLAYANLAR AYDAN GÜRÜN, ESİN ÖNCÜ,
YAŞAR YILMAZ, FERDA ULUGERGERLİ
FOTOĞRAFLAR SAMİH RİFAT, FİKRET YILDIZ
DİZGİ MİLLÎ SARAYLAR BİLGİ İŞLEM MERKEZİ
RENK AYRIMI BAŞKENT GRAFİK
BASKI TBMM BASIMEVİ

ISBN 975-7479-30-6

İçindekiler

7	SUNUŞ
8	MASLAK KASIRLARI VE TARİHİ ÇEVRE
10	SULTAN ABDÜLAZİZ DÖNEMİ YAPILARI VE KENTİN KULLANILAN BÖLGELERİ
12	ŞEHZADE ABDÜLHAMİD
14	VELİAHT ABDÜLHAMİD VE MASLAK
17	VELİAHT ABDÜLHAMİD PADİŞAH OLUYOR
19	MİMARİ ÖZELLİKLERİYLE MASLAK KASIRLARI
19	KASR-I HÜMÂYÜN
32	MABEYN-İ HÜMÂYÜN
44	ÇADIR KÖŞKÜ
46	PAŞALAR DAİRESİ
49	CUMHURİYET DÖNEMİNDE MASLAK KASIRLARI
49	GÜNÜMÜZDE MASLAK KASIRLARI
52	KAYNAKÇA

SUNUŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetim merkezi ve padişahların evi olan saray, köşk ve kasırlar, Cumhuriyet'in kuruluşundan hemen sonra, 3 Mart 1924 tarihinde 431 sayılı yasayla Millet'e devredilmiş ve yönetimleri milleti temsil eden Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne verilmiştir.

Milli Saraylar adıyla anılan ve bugün, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bağlı Milli Saraylar Daire Başkanlığı yönetiminde bulunan bu saray, köşk ve kasırlar birer müze-saray olarak ziyarete açık tutulmakta ve Osmanlı toplum yapısının, yönetim biçiminin, sanat ve kültür ortamının tanıtılması açısından her biri çok önemli odak noktaları olmaktadır.

Düne kadar devletin yönetildiği ve padişahın evi olan bu yerler hakkında ayrıntılı ve sağlıklı bilgiler edinilebilmesi, derinlemesine yapılacak araştırmalara bağlıdır. Bu sınırlı yayın, Osmanlı toplumunun yönetim biçimine, yaşam düzenine, kültür ve sanat ortamına çeşitli yönlerden ışık tutan bir kaynak niteliğindedir. Bu kaynağın gelecekteki yayınlarda değerlendirilmesi saray, köşk ve kasırlarla ilgili bir çok bilinmeyeni ortaya çıkartacaktır.

Kültür mirasımızın korunmasında yayınlarımızın çoğalmasını ve okunmasını dileyerek; tüm emeği geçenlere saygılarla.

TÜRKÂN İNCE

Milli Saraylar Daire Başkanı

Maslak Kasırları ve Tarihi Çevre

Ondokuzuncu yüzyıl Osmanlı mimarlık ve süslemeciliğinin seçkin örneklerini barındıran Maslak Kasırları, İstanbul'un kuzeyinde, kentle Karadeniz arasında yer alan yoğun yeşil dokunun hemen kıyısında kurulmuş, küçük ama çok ilginç bir saray yapıları topluluğudur. Sultan II. Abdülhamid, Maslak Kasırları'nı şöyle tanımlar: *"Tarabya üzerinde Maslak Kasırları vardır Oraya lodos nadir gelebilir, hep poyrazdır. Boğaz'ın Karadeniz'e açıldığı noktayı tamamiyle görür, pek güzeldir"*.

Kasr-ı Hümayûn, Mabeyn-i Hümayûn, Limonluk, Çadır Köşkü ve Paşalar Dairesi, çevredeki yeşil dokuyla bütünleşen bu küçük yapı grubunun günümüze ulaşmayı başarabilen bölümleridir.

Maslak Kasırları'nın bulunduğu çevrede ilk yapılaşmalar Sultan II. Mahmud (1808-1839) döneminde başlamış, yöre Sultan II. Abdülhamid'in veliahtlığı sırasında bir av ve dinlenme alanı olarak önemini korumuş ve Maslak Kasırları'nın yapımıyla canlılığını sürdürmüştür.

Öte yandan Maslak Kasırları, II. Abdülhamid'in veliaht olarak yaşamını sürdürdüğü ve daha sonra tahta davet edildiği yer olarak Osmanlı tarihinde önemli bir yer tutmaktadır.

Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u almasından sonra Bayezit'ta yaptırdığı Eski Saray, daha sonra da Topkapı Sarayı, kentsel gelişimin odak noktaları olmuştur.

Maslak Kasırları'nın havadan görünüşü.

Boğaziçi'nin zamanla İstanbul'un eğlence merkezlerinden biri niteliğini kazanması, Sultan Abdülmecid'in de burada yeni saray ve köşkler yaptırarak haremdeki kadınları kent içinde daha yaygın bir yaşama yönlendirmesi, saray yaşamının oldukça farklı bir biçime girmesi sonucunu doğurmuştur. Bu yönlendirme, yeni bir dönemin ve buna bağlı yeni bir yaşam tarzının başladığının açık belirtisi olmuştur. Topkapı Sarayı'nın bulunduğu tarihi yarımada dışında yaşama geçilmesi, yenilik arayışının sonuçlarından yalnızca biridir.

Yeni yerleşim, tarihi İstanbul yarımadasında Topkapı'dan sonra, önce Haliç daha sonra da Boğaziçi'nde sürmüştür.

18. yüzyılın ortalarından başlayarak, padişahların Boğaziçi ve Haliç'teki sayfiye saraylarına eskiye göre daha çok ilgi gösterdikleri ve bu binalarda kısa sürelerle kaldıkları bilinmektedir.

Haliç, Boğaziçi ve daha uzak bölgelere uzanan

saray, köşk ve kasırlar İstanbul topoğrafyası içinde ele alındığında, Maslak Kasırları'nın bu dağılımda çok özel bir noktaya yerleştiği görülür. Kasırlar, Levent ve Ayazağa semtlerini birbirine bağlayan ana yolun sağ tarafında, Maslak Askeri Hastanesi bahçesinin kuzey yönünde yer almaktadır.

170 000 m² lik orman arazisinin ortasında, yeşilin tüm tonlarını barındıran bir koruluğun içinde yer alan Maslak Kasırları, adlarını, çevrelerindeki yörenin adından almışlardır.

İstanbul'un su gereksiniminin karşılanmasına en çok 16. yüzyılda, Kanunî Sultan Süleyman zamanında önem verilmiş ve bu iş için Mimar Sinan görevlendirilmişti. Mimar Sinan, dönemin en ileri mühendislik tekniklerini kullanarak kentin çevresindeki bentlerden çok miktarda su getirmeyi başardı. Belgrad ormanlarındaki bentlerde toplanan sular, Kemerburgaz ve Eyüp sırtlarından teraziler ve kemerlerle Kırkçeşme maksemine getirilerek kente dağıtıldı. Semtlerdeki "maslak"lar bu su dağıtım sisteminin en önemli parçalarıydı. Maslak tanımlaması, özellikle kent dışında, su yollarının geçtiği ve ayrıldığı baca ve su hazneleri için kullanılmaktadır. Bentlerde toplanan sular, künkler içinde bu maslaklara kadar gelerek oradan çeşitli bölgelere ayrılmaktadır. İstanbul'da Levent'le Hacıosman Bayırı arasında, Sarıyer ilçesine bağlı bir semt olan Maslak, adını böylesi bir işlevden almıştır.

SULTAN ABDÜLAZİZ DÖNEMİ YAPILARI VE KENTİN KULLANILAN BÖLGELERİ

Sultan Abdülaziz dönemi (1861-1876), Islahat Fermanı'nın sonuçlarının izlenmeye devam edildiği bir dönemdir. Abdülaziz'in padişahlık anlayışında, kişiliğinin büyük etkisi olmuştu. Bununla birlikte, döneminin koşulları da bu anlayışın gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Kişisel merakları arasında resim yapmak, ney çalmak vardı. Mimarlıkla ilgilenir, sarayların planları üzerinde değişiklikler yapardı. Bu özellikleri, Sultan Abdülaziz'in yenilikçi çizgisinin belirgin örnekleridir.

Tüm Osmanlı döneminde, padişahların İstan-

bul'da resmî saraylarının dışın-
da kısa süreli ziyaretler için kul-
landıkları av ve biniş kasırları
inşa edilmiştir. Bunun için ge-
nellikle sayfiye yerleri, ya da hoş
ve geniş bahçeler, koruluklar
içinde bölgeler seçilmiştir.

Beşiktaş-Tarabya arasında bir
geçiş bölgesi olan Ayazağa sem-
tinde ilk yapılaşmanın Sultan II.
Mahmud döneminde, Ayazağa
Kasırları'yla başladığı bilinmek-
tedir. Bu kasırlar, oldukça derin
bir vadide, yemyeşil bir koruluk
içinde yer almaktadır. Sultan II.
Mahmud'un yaptırdığı kasırla-
rın temelleri üzerine daha sonra
1866 yıllarında Sultan Abdüla-
ziz, günümüze kadar ulaşabil-
miş olan bugünkü Ayazağa Ka-
sırları'nı yaptırmıştır.

Ayazağa kasırlarından biri, dış görünüşüyle Yıl-
dız Şale Köşkü'nü anımsatır. Ötekiyse Çinili Ha-
vuzlu Av Köşkü'dür. Bu köşk, Koşuyolu Valide-
bağ'daki av köşkü ile benzeşir. Her iki köşk, ben-
zeri av köşkleri gibi çelişik mimari özellikleri bir
arada kullanan bir anlayışla biçimlendirilmiştir.
Kısmen kent dışında yapılmalarına bağlı olarak
bu köşklerin tasarımında kırsal mimarlığa özgü
folklorik öğeler ele alınmakta, ancak bunlar, ol-
dukça "manierist" bir tarzda kullanılmaktadır.

Abdülaziz döneminde yukarıda sözü edilen av
ve dinlenme kasırlarının yanı sıra Agop ve Sarkis
Balyan kardeşlere Alemdağ Çiftliği'nde kuleli bir
av köşkü ve dinlenme evi yaptırılmıştır. Öte yan-
dan daha önceki yıllarda burada bir kasır ve bir
karakol yapısının bulunduğu bilinmektedir.

Görüldüğü gibi, yenilikçi padişah Sultan Abdü-
laziz, Ayazağa ve çevresindeki, neredeyse gele-
nekselleşmiş av ve biniş kasırları oluşumuna ken-
di damgasını vurmayı ihmal etmemiştir.

Yönetim saraylarının dışında, kısa süreli dinlen-
celer için kullanılan av ve biniş kasırları niteliğin-
deki bu yapılarla Boğaziçi kıyılarına ve sırtlarına

*Sultan Abdülaziz
Fifty Years in Constantinople and
Recollections of Robert College,
George Washburn, 1909.*

belirgin bir yayılma hareketi de başlamıştır. Sultan Abdülaziz, yeni Çırağan Sarayı'nı yaptırdığı sırada, Yıldız sırtlarında da bazı binalar inşa ettirir. Çadır Köşkü, Çit Kasrı ve Büyük Mabeyn Köşkü onun yaptırdığı yapılardır. Beşiktaş-Ortaköy yolu üstüne inşa edilen köprüyle de Çırağan ile Yıldız Köşklerinin bağlantısı sağlanır. Bazı kaynaklara göre, Yıldız sırtları 19. yüzyıl başlarından beri koruluktur. Bazılarına göre de ağaçlandırma işine Sultan Abdülaziz döneminde başlanmıştır; önceleri ağaçsız yamaçlardan ibaret olan yerler, daha sonra bugünkü yeşil halini almıştır.

Aynı dönemde Boğaziçi'nin Rumeli kıyısında da Osmanlı saray örgütüne bağlı köşk, kasır ve bahçeler vardı. Bunlar Beşiktaş, Ortaköy, Bebek ve Tarabya gibi yerlerdeydi. Tarabya genelde yabancı elçilerin rağbet ettikleri sayfiye yerlerindendi. 12 Mayıs 1829'da Sultan II. Mahmud, "Sancak-ı Şerif" le birlikte Tarabya'ya gidince, Rum beylerinden Matoz'a ait büyük bir koruluk içinde yer alan sarı boyalı, iki katlı, büyük ve geniş bir yalıya yerleşti. Rus harbi nedeniyle yaz mevsiminde karargahını Tarabya'ya nakleden II. Mahmud'un oturduğu Matoz'un yalısı, sonradan Hazine-i Hassa'ya intikal etmiş ve "Tarabya Kasrı" adıyla anılmaya başlamıştır. Sultan Abdülaziz, geçmişi oldukça eskilere dayandığı anlaşılan Tarabya Kasrı'nı daha sonra şehzadeliliği döneminde II. Abdülhamid'e tahsis etmiştir.

Aynı bölgede yer alan, geniş koruluklu araziye bu dönemde önemini korumuş, Sultan Abdülaziz döneminde inşa edilen Maslak Kasırları'ysa, şehzade Abdülhamid'in Tarabya'dan sonraki ikametgahı olmuştur.

ŞEHZADE ABDÜLHAMİD

II. Abdülhamid, Osmanlı padişahlarının otuz dördüncüsüdür ve Sultan Abdülmecid'in ikinci oğludur. 21 Eylül 1842'de Tîrimüjgan Kadınefendi'den dünyaya gelen Abdülhamid, küçük yaşta annesini veremden kaybetmesi üzerine Abdülmecid'in çocuksuz eşlerinden Perestu Kadın tarafından evlat edinilmiştir.

Tanzimat'ın batılılaşma ortamı içinde yetişen Abdülhamid, zekâsı ve kişiliğiyle kısa zamanda sarayın ileri gelenlerinin dikkatini çekmiştir. Yirmi üç yaşına geldiğinde amcası Sultan Abdülaziz'le birlikte Mısır ve Avrupa gezilerine katılmış ve bu gezilerde zamanın olaylarını gözlemek olanağını bulmuştur.

Abdülaziz tahta çıktığı gün üç yeğenini yanına çağırılmış ve onlara kendisi Abdülmecid döneminde ne derece özgür idiyse yeğenlerine de aynı özgürlüğü tanıyacağını belirtmiştir. Bunun üzerine Abdülhamid, saraydan ayrılarak Kağıthane'deki çiftliğinde, Tarabya'daki yazlığında ve daha sonra Maslak Köşkü'nde oldukça bağımsız bir yaşama girmiştir.

II. Abdülhamid'in gençliğinde spora meraklı olduğu bilinmektedir. İyi bir yüzücü ve avcıdır. Ayrıca ata binmekte, silah atmakta ve kılıç kullanmakta ustadır. Babası Abdülmecid, şehzadeligi sırasında kendisine Kağıthane Köşkü'nü ve Alibey Çiftliği'ni vermiş, Abdülhamid de günlerinin büyük çoğunluğunu av partileriyle ve Kağıthane Deresi'nde kürek çekmekle geçirmiştir.

Abdülmecid'in ölümünden sonra yerine geçen kardeşi Abdülaziz, yeğeni Abdülhamid'e Tarabya'daki köşkü tahsis etmişti.

Ayşe Osmanoglu, anılarında, şehzade Abdülhamid'in Sultan Abdülaziz tarafından Maslak Kasırlarına gönderilişini şöyle anlatır.

"Babam o zaman Kağıthane Deresi'nde kürek çeker, gezermiş. Sultan Abdülaziz kendisine Tarabya'daki köşkü verdikten sonra kotra merakına düşüp yelken kullanmaya başlamış. Hergün denizde dolaştığını Sultan Abdülaziz'e haber vermişler. Bunun üzerine Sultan Abdülaziz, Tarabya'ya gitmemesini emrederek onun yerine Maslak Köşkü'nü vermiş. Babam orada çiftçilik yapmış. Oradaki bir üstübeç ocağını işletmiş. Koyun ve inek yetiştirmiş. Avrupa'dan muhtelif çiçek ve gül fidanları getirerek bahçenin bir kısmını çiçek bahçesi haline getirmiştir. Ve hatta bir gün Istıranca Ormanları'nda ava gittiğini, orada eşkiyaya yakalanıp yaralan-

*Sultan II. Abdülhamid
Fifty Years in Constantinople and
Recollections of Robert College,
George Washburn, 1909.*

Abdülhamid'in Yıldız Albümleri'nde Maslak Kasırları bahçesinin eski bir fotoğrafı.

dığını söylerdi."

Veliaht Abdülhamid, Maslak Köşkleri'ne yerleştikten sonra günlerini okuyarak, marangozluk yaparak ve bahçe işleri ile uğraşarak geçirmiştir. Maslak'ta, daha sonra Yıldız Sarayı'na taşıdığı zengin bir kütüphanesi vardı. Abdülhamid'in marangozluk işlerinin yanısıra, özel meraklarından biri de bilimsel metotlarla modern bahçe bakımındır. Mabeyn-i Hümayûn'un bir uzantısı olan görkemli serasında seçkin ağaçlar, ender bulunur çiçekler yetiştirir ve sık sık bu seraya gelip dinlenirdi.

VELIAHT ABDÜLHAMİD VE MASLAK

Veliaht Abdülhamid'in Maslak Kasırları'ndaki yaşamını ve kasrın döşenmesini Halûk Şehsuvaroğlu "*Tarihi Odalar*" adlı kitabında şöyle anlatmaktadır:

"Abdülhamid, yapının girişe göre alt katta, sağ kol-
daki son odayı kendisine yatak odası olarak ayırmıştı.
Bu odaya açılan iki kapıdan ikincisini kullanmamış,
burayı körletmişti. Birinci kapıdan içeriye girildiğinde
kendi eliyle yaptığı söylenen, üzerinde kendi A.H.
markasını taşıyan aynalı kapıdan yattığı yere geçilirdi.
Yatak odasında kullanılmayan kapının köşesinde ceviz
bir karyola, bunun önünde sedefli bir masa karşısında
lavabo ve karşı köşede de iki pencere arasında bir şez-
long, yine sedefli bir masa ve az ilerisinde ise bir kol-
tuk duruyordu. Kullanılmayan kapı ile yatağın ya-
nında yer alan duvar goblenvari işlenmiş örtülerle ka-
patılmıştı."

Alt katı üst kata bağlayan iki çıkışlı barok mer-
divenin, marangozluğa meraklı olan Sultan Ab-
dülhamid tarafından, Topkapı Sarayı'ndaki atöl-
yesinde, çivisiz ve geçme olarak yapıldığı, yine
kendisi tarafından monte edildiği çeşitli kaynak-
larda belirtilir.

Halûk Şehsuvaroğlu, kasrın dekorasyonu ile il-
gili satırlarına şöyle devam eder:

"Kasr-ı Hümâyûn'un üst katında yer alan dikdört-
gen, büyük salonun tavanı, fazla süslü olmayan geo-
metrik motifler ve çeşitli iri dal kıvrımlarıyla süslen-
mişti. Yan duvarlarında hiç bir tezyinat görülmeyen
salonun duvarlarındaki sadelik, karşılıklı olarak yerleş-
tirilen iki şömine ve bunların üzerinde yer alan altın
yaldızlı büyük kristal boy aynalarıyla giderilmişti.
Pencereler arasındaki duvarların üzerine yerleştirilen
kristal aplikler de göz okşamaktaydı. Bu salon altın
yaldızlı ağır takımlarla döşenmişti. Yere yekpare ve or-
tası göbekli bir halı serilmiş, bunun üstüne oldukça
büyük, oval biçimde yaldızlı mermer bir masa konul-
muştu. Masanın üzerine inen avize ile merdivenlerin
bulunduğu kısmı aydınlatan avize, salonun ihtişamını
arttırıyordu. Salondaki mermer şöminelerin üstü saat-
ler ve tunçtan vazo ile süslenmişti. Salonun etrafında-
ki odalardan soldan birincisi piyanolu, sedirli, kendin-
den kapaklı koltuklarla döşenmiş, bir dinlenme odasıy-
dı. Sultan Abdülhamid bu odada piyano çalar, kendine
göre besteler yapardı."

Eldeki bilgi ve fotoğraflara göre, Mabeyn-i
Hümâyûn'un seraya açılan büyük odasının tavan-
ları kalemişiyle süslenmiş, duvarları altın varaklı

Aynı albümlerden Maslak Kasırları bahçesinin o yıllardaki bir başka görünümü.

büyük kristal aynalarla, porselen şömine ve ayaklı kristal şamdanlarla döşenmiştir. Oda kapılarının üzerleri, korniş ve aynaların taç kısımları, seranın kapı üzerleri Abdülhamid'in A.H. markası ile tezyin edilmiştir. Seraya açılan kapının yanında somaki mermer sütunlar üzerine konulmuş, mavi mine üzerine altın nakışlarla işlemeli saat ve bir barometre odaya ayrı bir görkem vermektedir.

Kasr-ı Hümâyûn'la bağlantılı olarak ele alınan Mabeyn-i Hümâyûn'un ilginç limonluğu, Maslak Kasırları'nın bir başka özelliğini sergilemektedir. Sultan Abdülhamid, bu limonlukta Fransa'dan getirttiği kamelya ağaçları yetiştirmiştir. Ayrıca burada üzeri çeşitli çiçeklerle kaplı grotto ve asırlık *cycas* ağaçları bulunmaktadır.

Ağaç, çiçek ve sebzelerin bakım ve yetiştirilmesine Avrupa'dan getirilen tarım ve ormancılık uz-

manları nezaret ederdi. Maslak Kasırları'nın bulunduğu arazide havuzlar, büyük çaplı göletler vardır. Abdülhamid, ağaç, çiçek, su ve hayvan sevgisinden, avlanma zevkine kadar her türlü eğilimini Maslak Kasırları'nda rahat rahat karşılamış, padişah olup Yıldız Sarayı'na yerleşince aynı uğraşları daha büyük çaplı olarak buraya da taşımış ve sarayın bahçe bölümlerinde buna göre düzenlemeler yaptırmıştır.

VELİAHT ABDÜLHAMİD PADİŞAH OLUYOR

Sultan Abdülaziz'in 1876 Mayıs'ında tahttan indirilmesi üzerine Veliht Murad, meşrutiyet taraftarı olarak tanınması nedeniyle tahta geçirilmiş ve iki yaş küçük kardeşi Abdülhamid veliaht olmuştur.

V. Murad padişah olduktan sonra rahatsızlanınca, ilk taht devrimini gerçekleştiren devlet adamları, Abdülhamid'e güvenemediklerinden dolayı padişahı değiştirmeyi göze alamamışlardır. Fakat Veliht Abdülhamid'in, kendisiyle görüşme görevi verilen Mithat Paşa ve Rüştü Paşa'ya meşrutiyeti ilan edeceği konusunda güvence vermesi üzerine V. Murad tahttan indirilerek yerine 31 Ağustos 1876 tarihinde II. Abdülhamid tahta çıkarılmıştır.

Veliht Abdülhamid'in Maslak Kasrı'nda tahta davet edilişi anılarda şöyle anlatılır:

"Veliht, paşaları Maslak Kasırları'nda Kasrı Hümayûn'un üst katındaki büyük salonda kabul etmişti. Ön ve arka cephelere üçer pencere ile bakan ve sağlı sollu odalara açılan bu büyük salonda, sol tarafta duvar kenarındaki bir koltuğun önünde ayakta durmaktaydı."

II. Abdülhamid, yıllar sonra Maslak Kasrı'nda o gün paşalarla yaptığı görüşmeyi şöyle anlatır:

"Mithad Paşa ile Mehmed Rüştü Paşa, biraderin hastalığı üzerine bana geldiler. İlk orada onlarla mülaki oldum. Orada benden şekli hükümetten meşrutiyeti mi, yoksa istibdadı mı, hangisini tercih edersin diye sordular. Ben de cevaben, Avusturya imparatoru Macaristan'a gider, Macar şapkasını giyer, Macar olur, Avusturya'ya gelir, oralı olur. Bir gemi kaptanı

gemiye kumanda ettiği zaman nasıl ki icab eden hale göre kumanda ederse, ben de kumandan mevkisine gelince selamet-i memleket hangi suret-i idarede olduğuna kanaat gelirse ve hayırlı görölürse onu ihtiyar ederim dedim. İlaveten şunu söyliyeyim ki benim şimdiki kanaatim şekli olan meşrutiyettedir. Çünkü istibdat idarede iyi, kötü herşeyi hükümdara atfedilir, vükela hiçbir mesuliyet kabul etmez dedim. Bu sizin belki daha iyi işinize gelebilir dedim. Güldüler..."

II. Abdülhamid, tahta çıktıktan sonra Maslak Kasırları'ndan Dolmabahçe Sarayı'na geçti. Orada kendini güvenlikte hissetmeyince de iki yıl sonra, yeni yaptırdığı Yıldız Sarayı'na taşındı.

II. Abdülhamid'in tahta geçmesinden sonra, Yıldız'daki binalar topluluğu hükümdarlık sarayı haline getirildi. Yıldız sırtlarında daha önce bazı köşkler yaptırılmıştı. II. Abdülhamid bu bölgeyi sürekli oturulan bir saray olarak kullanmaya karar verince, bir dizi yeni bina daha yaptırdı. Bunların etrafını bir de duvarla çevirtince korumalı bir saray görünümüyle sanki ikinci bir Topkapı Sarayı doğmuş oldu. Yıldız'daki binalar topluluğunun sürekli oturulan bir saray durumuna getirilmesinin nedenlerinin temelinde, Sultan'ın Dolmabahçe'de kendini güvenlikte hissetmemesi yatıyordu. Abdülhamid'in vehmi, bir yandan Dolmabahçe'nin yarı yarıya boşaltılmasına neden olurken, öte yandan Türk mimarlığının ufak boyutlu yeni saray yapıları kazanmasına, buna bağlı olarak Beşiktaş'ta konut ve diğer yapıların inşasına, böylece kentin Yıldız sırtlarına doğru gelişme göstermesine neden oluyordu.

II. Abdülhamid zamanında yapılan yapıların çoğu 1880'li yılların başına rastlar. İlk yıllarda yapılanlarla daha sonraki yıllarda yapılan binalar, genellikle ayrı ayrı düşünölmüştür. Yıldız Sarayı, bir defada ve tek elden planlanmış bir yapı topluluğu olmaması, birbirinden farklı birimler oluşturmaması, düzensiz bir yerleşim planına sahip olması nedeniyle Topkapı Sarayı'nı andırır. Ancak yapılar birbiriyle bitişik değildir. Topkapı Sarayı Harem Dairesi yapılarının çoğundaki loşluk ve kapalılık Yıldız'da artık görölmeyen bir özelliktir.

Mimari Özellikleriyle Maslak Kasırları

KASR-I HÜMÂYÛN

Kasrın planlanmasında arazinin eğiminden yararlanan bir çözüme gidilmiştir. İki katlı olarak inşa edilen yapının çatı arası ve bu eğimden doğan bodrum katları vardır. Yarı kargir olarak yapılan kasrın birinci kata kadar olan bölümü taştan, geri kalanıysa ahşaptan yapılmıştır. Ahşap malzemenin getirdiği olanaklarla, geleneksel ahşap tekniğine uygun çözümler, bu küçük yapıda, Osmanlı

*Kasr-ı Hümâyûn'un Yıldız
Albümlerinden alınan bir fotoğrafı.*

mimarlığının ve süslemeciliğinin en seçkin örneklerini sergilerler.

Ana girişin üstünde yer alan ve görkemli sütunlara oturan balkonla üst kat salonu, doğayla bütünleşmiştir. Tüm cephelerde, pencere dizilerinin sıklığı ve düzeni, boyutların kattan kata ölçülü bir biçimde dengelenmesi ve çatı pencereleriyle, uyumlu bir düzen sağlanmıştır.

Katlar arasındaki saçaklar silmeli ahşap kaplıdır ve cepheler, duvar köşelerindeki plastırlar ve geniş pervazlarla çevrelenmiştir. Tüm oda ve salonların tavan ve duvarlarında oluşturulmuş bezemeler, yapıya dekoratif bir zenginlik sağlamaktadır. Tavanlar, kalemşi natürmort ve peyzajlarla bahçe, kır, dağ konulu resimlerle süslenmiştir.

karşı sayfada Kasr-ı Hümayûn'un günümüzdeki görünümü. üstte Kasr-ı Hümayûn'un Yıldız Albümlerinden alınan fotoğrafı. devam eden sayılarda Kasr-ı Hümayûn'dan görünümüler.

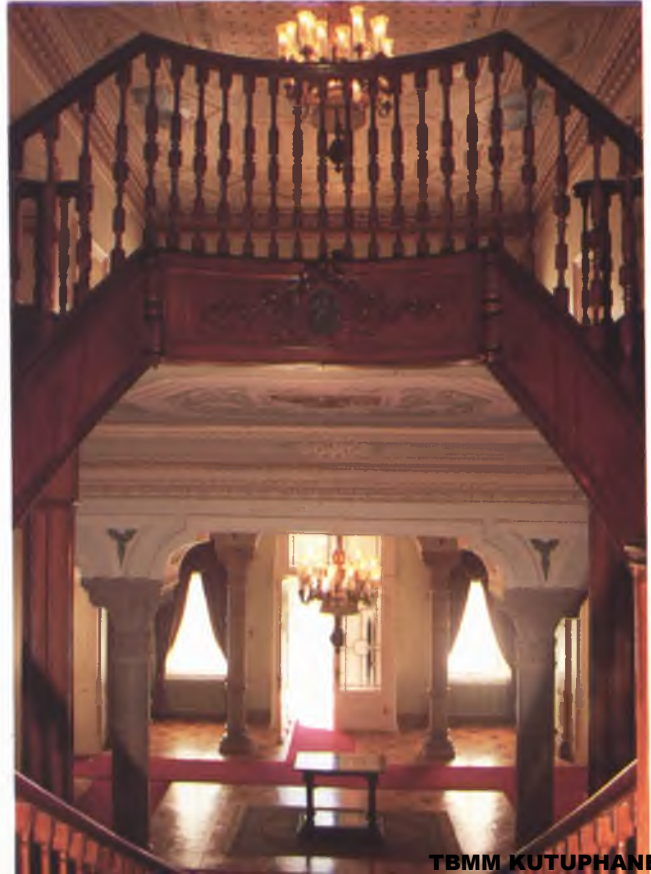

üstte Yıldız Albümlerindeki bir fotoğrafta Kasr-ı Hümayûn'un üst katına çıkan ve Abdülhamid'in yaptığı söylenen merdiven, yanda ve karşı sayfada Aynı merdivenin bugünkü görünümü, devam eden sayfalarda Kasr-ı Hümayûn üst kat salonunun Yıldız Albümlerinden alınan fotoğrafları ve bugünkü görünümü.

ön sayfada Kasr-ı Hümayûn'un odalarından çeşitli görünümüler. üstte Yıldız Albümlerindeki bir fotoğrafta Mabeyn-i Hümayûn. karşı sayfada Mabeyn-i Hümayûn'dan bugünkü görünümüler.

MABEYN-İ HÜMÂYÛN

Kasr-ı Hümayûn'un kuzeybatısında yer alan küçük, zarif ve tek katlı, kargir bir yapıdır. Mermer basamakla çıkılan girişin sağ ve solunda birer oda ve arkada büyük bir salon bulunmaktadır. Bu salon, geniş bir kapıyla, içinde bir kaskatın ve çok değerli bitki örtüsünün yer aldığı büyük bir seraya açılmaktadır. Kasrın pencerelerini çevreleyen tuğla malzemeyle cephelere dekoratif bir görüntü kazandırılmıştır. Pencere dizilerinin sıklığı ve düzeni, Kasr-ı Hümayûn'la belirgin bir bütünlük oluşturmaktadır. Basık kemerli ve kepenkli yüksek pencereler ve giriş kısmındaki iki mermer sütunun taşıdığı döküm korkuluklu balkon, cepheye özel bir hareket kazandırır.

Orta ve altta Mabeyn-ı Hümayun'un
çinden görünümüler.
arşı ve devam eden sayfalarda Mabeyn-i
İlmâyûn Limmonlağı'ndan çeşitl
örünümüler.

*Mabeyn-i Hümâyûn ve
Limonluğu'ndan görünüřler.*

ÇADIR KÖŞKÜ

Bu köşk, ormana egemen bir noktada, Kasr-ı Hümayûn'un kuzeybatısında yer alır. Altta ocaklı bir mekân ile üstte tek odadan oluşan, sekizgen planlı bir yapıdır. Üstteki odaya çift kollu, mermer basamaklı ve demir korkuluklu merdivenle çıkılır. Köşkün etrafı balkonla çevrilidir. Balkon korkulukları, çatı saçakları ve direkleri, ahşap süslemeciliğinin en güzel örneklerini sergiler.

karşı sayfada üstte *Çadır Köşkü'nün Yıldız Albümlerindeki bir fotoğrafı.*
 karşı sayfada altta *Aynı köşkün içinden dışarıya bakış.*
 üstte ve altta *Çadır Köşkü'nün bugünkü görünümü.*

üsitte Paşalar Dairesi'nin Yıldız Albümlerinden alınmış bir fotoğrafi. alitta Aynı yapının bugünkü görünümü. karşı sayfada Paşalar Dairesi'ndeki hamamın tavanından görünüm.

PAŞALAR DAİRESİ

Kasr-ı Hümayûn'un kuzeydoğusunda yer alan Paşalar Dairesi, setli bahçenin bir ucunda, Kasr-ı Hümayûn'a paralel konumda yapılmıştır. Bu da yapının korumaya yönelik bir niteliği olduğunu gösterir.

Mabeyn-i Hümayûn'u tarihi su deposuna bağlayan bahçe duvarı, Paşalar Dairesi'yle sınır oluşturmaktadır. Tek katlı ve kargir olarak inşa edilen yapının

yol ve setli bahçe yönünden olmak üzere iki girişi vardır. Ana girişin iki kanadına koridorlara açılan odalar yerleştirilmiştir. Yol tarafındaki girişin sağ ucunda külhanlı bir Türk hamamı bulunmaktadır. Hamamın bahçe yönünden ayrı bir girişi daha vardır. Yapı, basık kemerli pencere dizileriyle, cephe düzenlemesi açısından Mabeyn-i Hümayûn'la benzerlik gösterir.

Maslak Kasırları, II. Abdülhamid'ten (1876-1909) sonra, Sultan Reşad (1909-1918) tarafından da ilgi görmüş, daha sonra Sultan Reşad burayı II. Abdülhamid'in oğlu Nurettin Efendi'ye tahsis etmiştir.

Dönemin belge ve fotoğraflarından, Maslak Kasırları yapı grubunun, Mabeyn-i Hümayûn, Kasr-ı Hümayûn, Paşalar Dairesi, Çadır Köşkü, Limonluk, Hamam, makine mahalli, su haznesi ve havuzlardan oluştuğu anlaşılmaktadır.

1888, 1889, 1891, 1906, 1907 tarihlerini veren arşiv belgelerinden, Maslak Kasırları'nın çeşitli onarımlar geçirdiği saptanabilmektedir. Bu tarihler, II. Abdülhamid'in tahtta bulunduğu (1876-1909) döneme rastlamaktadır.

Ayrıca kasrın onarımı için 1306/1888'de Daire-i Celi-le-i Askeriye İnşaat Dairesi Reisi Ferik Abid Paşa'nın görevlendirildiği, yine arşiv belgelerinden öğrenilmektedir.

Yapılacak onarımları içeren 222 no'lu belgede, Mabeyn Dairesi ve Çadır Köşkü'nün bozulmuş kalemişleri, yağlıboya ve yaldızlı kartonpiyerlerle saçak ve balkonlarda yapılan onarımlar, parke ve panjurların yenilenmesi konusunda kayıtlara rastlanmaktadır. Aynı belgede, su yolları, havuz ve kaskatlarda yapılacak çalışmalar da belirtilmektedir. Daha geç tarihli (1323-1324/1906-1907) bir belgedeyse Kasr-ı Hümayûn'un saçaklarının ve Mabeyn-i Hümayûn'un kiremitlerinin bir an önce onarılması için emir çıkarılması istenmektedir. Bu yazışma da Ebniye-i Seniye İdaresine, Mimar Kemalettin Bey ve Nerses Kalfa'ya havale edilmiştir.

Arşiv belgelerinde bulunan senet ve faturalardan, onarımlar sırasında alınan malzemeler (Bartın latası, kaynamış bezir, Amerikan nefti vs.), haftalık jurnallerden de dört duvarcı, rençber, sıvacı, tenekeci olarak çalışan Anastas, Hüseyin Mehmet, Sarı Agop, Dimitri gibi adlar saptanmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde Maslak Kasırları

Cumhuriyet döneminde, I. Ordu ve Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nce yapılan araştırmalardan sonra kurulması düşünülen bir prevantoryum için, Maslak Kasırları en uygun yer olarak belirlenerek binalar ordu emrine tahsis olmuştur. Bu nedenle 1938 yılından başlayarak Askeri prevantoryum ve malzeme deposu olarak kullanılan Maslak Kasırları, 1981 yılında Devlet Başkanlığı'nın emriyle Milli Saraylar Müdürlüğü'ne devredilmiş ve geniş çaplı restorasyonlarla koruma altına alınmıştır.

GÜNÜMÜZDE MASLAK KASIRLARI

Bir ulusun kimliğini belirlemede, geçmişiyile geleceği arasında bağ kurmada en etkin yöntem, kuşkusuz o ulusun tarihsel ve kültürel mirasının titizlikle korunmasıdır. Özellikle ülkemizde, çevre ve kültür değerleri açısından olduğu kadar kentsel kimliğin açıklığa kavuşmasına neden olacak tartışmalara da çok yönlü açıklık getirecek yapılar içinde saray, köşk ve kasırlar özel bir yer almaktadır. Bir toplumun yüzlerce yıl içinde ne tür bir yönetim biçimi geliştirdiği, bunu ne gibi öğeleri kullanarak kentsel boyuta aktardığı, zamanla gelişen isteklere uygun olarak hangi noktalarda değişikliğe uğrattığı, böylesi yapılarda somut biçimde sergilenme olanağı bulmaktadır.

İstanbul'daki saray, köşk ve kasırlar tümüyle ele alınır, değişik bir yöntemle incelenirse, çevre ve kültür değerleri açısından yaşadığımız olumsuz

koşullara karşın bugün de içlerinde ve çevrelerinde yepyeni olanaklar sakladıkları görülür. Bu yapılar ayrıca çağdaş etkinliklerle donatılırsa, günümüz yaşamına yeni boyutlar getirebilirler. Bu nedenle, çok kısa bir sürede kötü koşullardaki Maslak Kasırları yapılar topluluğu, geleceğe dönük işlevleri içerecek biçimde yeniden düzenlenmiş, dünya çocuklarının yepyeni kavramları tartışacakları farklı bir merkez olmasını sağlayacak biçimde ele alınmıştır. Girişimlerin daha başlangıç aşamasında elde edilen ilk sonuçlar, yerli ve yabancı herkesin ilgisini çekmiş bulunmaktadır. Düşünülen noktaya erişildiğinde, Maslak Kasırları ve yakın çevre, uluslararası etkinliklerle gelecek kuşakların ürünlerini sergiledikleri, sorunlarını tartıştıkları, İstanbul'un kültür odaklarından biri olma düzeyine ulaşacaktır.

Günümüzde Kasr-ı Hümayûn, eldeki belge, anı ve eski fotoğrafların ışığında onarılmış, müze saray kimliğine uygun döşenmiş, bazı mekanları çağdaş etkinliklere de yer verilerek, Maslak Kasırları'nın diğer yapılarıyla ilişkili kılınmıştır.

Kasr-ı Hümayûn'la bağlantılı olarak ele alınan Mabeyn-i Hümayûn'un ilginç Limonluğu Maslak Kasırları'nın değişik bir başka özelliğini sergilemektedir. Kasırların küçük fakat özelliklerle yüklü bu yapısı, gene eldeki bilgi ve fotoğraflarla eski bitkilerine kavuşmuş bulunmaktadır.

Özellikli diğer iki yapıdan Çadır Köşkü ile Paşalar Dairesi de Maslak Kasırları'nın bütünü içinde yeniden değerlendirilmiş bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

1. OSMANOĞLU, AYŞE, *Babam Sultan Abdülhamid*, Ankara 1986, s. 30-31, 227-228.
2. KOLOĞLU, ORHAN, *Abdülhamid Gerçeği*, İstanbul 1987, s. 28-29, 35-36, 129.
3. TAHSİN PAŞA'NIN YILDIZ HATIRALARI, *Sultan Abdülhamid*, İstanbul 1990, s. 8, 170.
4. ŞEHİSUVAROĞLU, HALUK, *Boğaziçi'ne Dair*, İstanbul 1986, s. 157-160.
5. ŞEHİSUVAROĞLU, HALUK, *Tarihi Odalar*, İstanbul 1954, s. 51-54, 98.
6. SÖZEN, METİN, *Devletin Evi Saray*, İstanbul 1990, s. 214-221.
7. SÖZEN, METİN, "Dünya Çocukları İçin Kültürel Bir Çevre Maslak Kasırları/The Maslak Pavilions A Cultural Environment for the World's Children", *Türkiyemiz*, İstanbul 1991, sayı: 63, s. 4-10. 10-11.
8. ÖZBAY, KEMAL, *Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastanesi*, c. 3, İstanbul 1981, s. 134-138.
9. DANIŞMAN, ZUHURİ, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. XII, İstanbul 1966, s. 141.
10. DANIŞMEND, HAMI, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. 4, İstanbul 1972.
11. DOĞRUYOL, AYHAN, *İstanbul'daki Kasr-ı Hümayûnlar*, İstanbul 1978, s. 141-146 (İ.Ü. Yayınlanmamış öğrenci tezi).
12. KOÇU, REŞAD EKREM, "Ayazağa Kasrı / The Summer Palaces at Ayazağa", *Türkiyemiz*, İstanbul 1973, sayı: 3/9, s. 39-44, 48.
13. CEZAR, MUSTAFA, XIX. Yüzyıl Beyoğlusu, İstanbul 1991, s. 193, 199, 285, 333, 335.
14. TUĞLACI, PARS, *Osmanlı Döneminde Batılılaşma ve Balyan Ailesi*, İstanbul 1981.
15. CEZAR, MUSTAFA, "Sanatta Batıya Açılıştaki Saray Yapıları ve Kültürünün Yeri" *Milli Saraylar Sempozyumu/Bildiriler*, İstanbul 1985, s. 45-68.
16. EYİCE, SEMAVİ, "Yok Olan İstanbul Sarayları ve Sarayların Yaşatılması İçin Bazı Düşünceler", *Milli Saraylar Sempozyumu/Bildiriler*, İstanbul 1985, s. 69-78.
17. EVYAPAN, ASLANOĞLU GÖNÜL, *Tarih İçinde*

Formel Bahçenin Gelişimi ve Türk Bahçesinde Etkileri,
O.D.T.Ü Mimarlık Blm., 1974.

18. TÜRK ANSİKLOPEDİSİ, "Ayazağa Kasrı", c. 4,
M.E.B. Yayını, s. 370.
19. BÜYÜK LAROUSSE, "Maslak", c. 20, Gelişim Yayın-
ları, 1986, s. 7847.
20. TÜRK ANSİKLOPEDİSİ, "Abdülaziz", c. 1, M.E.B.
Yayını, s. 45-47.
21. TÜRK ANSİKLOPEDİSİ, "Abdülhamid", c. 1, M.E.B.
Yayını, s. 56-58.

ISBN 975 . 7479 . 30 . 6

TBMM KUTUPHANESİ